

I Krigens Vold.

V. Under Verdenskrigen i Afrika.

Af **Anker Nissen.**

Allerede den 31. Juli 1914 blev jeg indkaldt til Kiel, hvor jeg i Aarene 1910—1913 havde aftjent min Værnepligt, Mobiliseringsdagen var jo som bekendt først den 2. August. I Kiel var jeg beskæftiget paa forskellige Kontorer indtil i Februar 1915, og jeg troede bestemt at kunne blive paa saadan en Post, indtil Krigen snart fik Ende, for hvem troede dengang, at Krigen skulde vare saa mange Aar, som den gjorde. Skæbnen vilde det anderledes for mig. Den 7. Februar 1915 fik jeg Ordre til, sammen med 6 andre Kammerater den 8. at rejse med Morgentoget til Wilhelmshaven, den største tyske Marinestation ved Nordsøen, for der at afvente nærmere Ordre. Ankomsten til Wilhelmshaven blev vi ført om Bord i en i Krigshavnen liggende Handelsdamper, stor 6,400 t., oprindelig engelsk Damper ved Navn »Rubens«, som Tyskerne ved Krigens Udbrud havde beslaglagt i Hamborgs Havn. I Løbet af Dagen samledes her ca. 30 Mand, næsten alle Sønderjyder, som skulde danne Besætningen om Bord. Skibet blev i Hast lastet med store hemmelighedsfulde Kasser, og da vi ikke maatte forlade Damperen, ejheller skrive hjem til vore Paarørende, var Spændingen stor hos os. Denne Spænding blev endnu større, da vi lige før Afrejsen tog en større Dækslast Tømmer og Brædder om Bord til langt op over Rælingen.

Da jeg mærkede, at der var noget særligt paa Færde, og at vi skulde sendes ud uden at have sagt

Farvel til vore Nærmeste, lykkedes det mig med meget Besvær at komme i Land, og jeg fik ogsaa telegraferet til min Forlovede, nuværende Hustru, om uførtøvet sammen med min Fader at komme til en lille By Varel nær Wilhelmshaven for at tage Afsked med mig.

Den 18. Februar om Eftermiddagen forlod vi Wilhelmshaven med Kurs mod Nord, intet anende om, hvad vi skulde, eller hvor vi skulde hen. I Løbet af Natten, medens vi opholdt os i Farvandene omkring Helgoland blev Damperen malet og udstyret til at ligne en dansk Handelsdamper. Besætningen var dansktalende, Kahytterne var udstyret med danske Billeder, og Skibet var i Besiddelse af et Dannebrog, som skulde hejses i Tilfælde af, at vi blev anholdt af et fjendtligt Fartøj.

Paa vor Sejlads gennem Nordsøen blev vi ledsaget af en Undervandsbaad og en Zeppeliner, sidstnævnte maatte Dagen efter nødlande paa Fanø. Vi sejlede langs med den jydske Kyst, forbi Skagen, gennem Skagerak, passerede her en Del danske, norske og engelske Fartøjer, der selvfølgelig antog os, med den høj Tømmerlast, for en almindelig dansk Handelsdamper, Skorstenen var forsynet med et af de danske Skibsrederiers Mærke. Turen gik helt op langs den norske Kyst, men da vi kom ud for Hardangerfjord, blev Vejret meget daarligt med stærk Snestorm fra N. V., Kaptajnen tog saa den Beslutning at bryde igennem den engelske Blokade mellem Shetlandsøerne og England, Ordren lød oprindelig paa at sejle helt op til Island og derfra tage Kurs mod Sydvest. Her modtog vi af Kaptajnen den officielle Meddelelse, at Damperen var lastet med Proviant, Ammunition og andet Krigsmateriel til den tyske Koloni

Tysk Øst Afrika og samtidig ogsaa til den tyske Krydser »Königsberg«, der laa indespærret i Rufidjifloden.

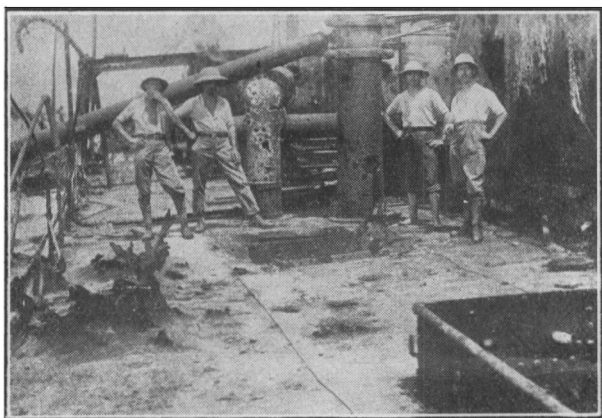
Begunstiget af det daarlige Vejr lykkedes Gennembruddet af Blokaden, og Dagen efter stod vi med Kurs mod Sydvest efter Buenos Aires i Sydamerika. Kaptajnen var bl. a. ogsaa forsynet med falske Papirer, som lød paa en Tømmerlast til et Firma i Buenos Aires og efter at Kursen efter 14 Dages Sejlads maatte ændres efter Sydøst, lød Papirerne paa et Firma i Beira i Portugisisk Østafrika. Efter 3 Ugers Sejlads passerede vi de Kap Verdiske Øer, Havet var blankt som et Spejl, og denne Sejltur var en Nydelse; med kun 2 km Afstand sejlede vi forbi en af de største Øer. Derefter satte vi Kurs mod Syd forbi St. Helena og derefter mod Kap det gode Haab, som vi rundede med kun 2 Sømils Afstand uden at blive uholdt af engelske Krigsfartøjer. Vi sejlede langs med Kysten forbi den franske Ø »Madagaskar«, og omkring den 9. April passerede vi Comore Øerne, fra hvilket Tidspunkt Spændingen og Faren blev større; vi havde nemlig endnu intet Radiotelegram modtaget fra Krydseren »Königsberg« paa Grund af, at Østafrika imidlertid var blevet blokeret af engelske Krigsskibe; saaledes blev blandt andet »Königsberg« bevogtet af ikke mindre end 20 engelske Krigsskibe. Meningen var nemlig, at K. skulde bryde ud, træffe os i Rum Sø og saa overtage den Ammunition, som vi havde med til den, og derefter skulde vi saa anløbe den første den bedste Havn og aflevere Resten til Kolonialtropperne. Da vi imidlertid ikke modtog nogen Ordre besluttede Kaptajnen at anløbe Øen Aldabra, der er den største Ø i Øgruppen »Sershellerne« i det indiske Ocean. Kursen gik direkte mod

Kysten ,og vi, Besætningen, havde det stille Haab at blive her paa denne interessante Ø et Par Dage, vi antog nemlig, at Øen var ubeboet, men da vi kom ind under Land opdagede vi Bygninger, og en Kano besat med 10 Indfødte og tilsyneladende 1 Europæer sejlede os imøde. Føreren, en Franskmand var helt forbavset. da vi fortalte ham (nu i April 1915), at der var Krig i Europa. Øens Befolkning, Straffefanger, Negre og Bastarder var uden Efterretning om Krig, da Øen nemlig kun hvert Aar blev anløben af en Sejler med Proviant. Disse 10 Mand havde om Morgenen været paa Skildpaddefangst, og i Bunden af Kanoen laa der 10 store Skildpadder, hver paa ca. 3—400 Pd. Mod Udlevering af Proviant bestaaende af Salt, The og Sukker fik vi saadan en Skildpadde om Bord, Forplejning nok til hele Mandskabet i 3 Dage. Æggene smagte som Hønsæg. Det kan jo ikke nægtes, at det begyndte at blive interessant, og vi tænkte os tilbage til Drengetiden, da vi læste om Robinsons eventyrlige Rejser og Oplevelser. Ønsket om at komme i Land blev snart opfyldt, da 3die Styrmand, en ung Mand Elberg fra Aabeuraa, og jeg roede i Land for at undersøge Forholdene lidt nærmere.

Den 12. April om Natten fik vi Forbindelse med »Königsberg« med Ordre til den 14.de om Morgenen at anløbe Havnen »Tanga«, en By i den nordlige Del af Kolonien, men da Telegramkoden, som blev brugt, var Englænderne bekendt, og de altsaa vidste, at vi kom, kunde vi sejle lige ind i Løvens Gab. Og det gjorde vi ogsaa.

Da vi den 14.de om Morgenen naaede den afrikanske Kyst, og Dagslyset brød frem, blev vi indhentet af den engelske Krydser »Hyacinth« der sendte

os det første Skud som Stoppesignal. I Stedet for at stoppe, lod Kaptajnen hejse det tyske Handelsflag der selvfølgelig blev besvaret med Granatsalver fra Krydseren. Denne kunde sejle 24 Sømil i Timen, hvorimod vi kun 14, saa det var umuligt for os at naa Tangahavnen, hvorfor Kaptajnen besluttede at sejle ind i »Mansabugten«. Engelskmanden fulgte efter os udspyende en Masse af Granater, der resulterede i,

Efter Sænkningen.

at vort Skib snart stod i lys Lue (paa Grund af Tømmerlasten). Vi var jo Soldater og maatte holde ud, indtil vi fik Ordre til at gaa i Baadene og forlade Skibet. Inden vi naaede Land — de sidste 100 m maatte vi svømme — var 6 Mand af Besætningen haardt saaret. Forinden vi forlod Skibet, var Bundventilerne aabnet, og Skibet sank, dog var Vandet ikke dybere paa dette Sted, end at vi senere ved Lavvande kunde entre Skibet som det fremgaar af hostaende Billede, der jo ogsaa viser Resultatet af den Granatild, Skibet har været udsat for. Paa Stranden blev vi anraabt af tyske indfødte Soldater »Askaris« med »Nani huk« (hvem der?). Da vi jo dengang

ikke forstod de Sortes Sprog og altsaa ikke kunde svare, modtog vi ogsaa fra den Side en Geværsalve uden at dog nogen af os blev ramt. Vi søgte snarest muligt at komme bort fra Engelskmandens Granat- og Maskingeværild. Vi naaede til en lille Bjerghøj for at samle Besætningen; herfra kunde vi overse hele Bugten, hvor Engelskmanden stadig beskød Skibsvraget. Men da Krydseren ved Middagstid antagelig i Mening om, at Damperen nu var helt ødelagt, forlod Valpladsen, besluttede Kaptajnen, der ogsaa var haardt saaret, at Halvdelen af Besætningen skulde blive paa Pladsen og evtl. se, hvad der kunde reddes af Skibsladningen. Resten af Besætningen, deriblandt jeg, fortsatte Rejsen til Fods gennem det frodige Palmelandskab i Retning af Tanga-byen. Den første Nat overnattede vi hos Indfødte og fortsatte næste Dags Morgen vor Vandring mod Byen Tanga. Her blev vi indkvarteret paa »Hotel Afrika« og fik en rigtig god Behandling efter denne ubehagelige Stranding. Derboende Europæere var meget interesseret i at høre hjemmefra, da de var uden Postforbindelse siden Krigens Udbrud. Kun i Smug kunde man adressere Breve til Amerika eller andre neutrale Lande over portugisisk Østafrika, der dengang endnu ikke var i Krig med Tyskland.

Efter 14 Dages Ophold i Tanga blev jeg kommanderet ud paa en Plantage i Nærheden af Tanga »Amboni« ved Sigifloden, hvorfra de fra Damperen redde- de Varer blev ekspederet i Sikkerhed til det Indre af Kolonien. Tyskerne havde nemlig ved Hjælp af Dykkere, Europæere og Indfødte, reddet en Del af Ladningen fra den strandede Damper, vel at mærke paa Grund af, at Ammunition og deslige var nedpakket i tilloddede Kasser.

Selve Opholdet i Byen Aniboni var for mig meget interessant, jeg maatte selv lade de Indfødte bygge mig en Hytte af Palmegrene, Sproget »Kisuaheli« lærte jeg ved daglig kun at omgaas Indfødte Negre. Af de ældre Afrikanere (de i længere Tid i Afrika boddende Europæere) var vi bleven gjort opmærksom paa, at det gjaldt om at bevare en vis Autoritet overfor Negrene, for at disse beholdt den Respekt, som er nødvendig overfor Europæerne. Mit Arbejde bestod i hver Eftermiddag at tage imod de Varer, som ca. 300—500 Bærere bragte fra Kysten, og sende dem videre næste Dags Morgen til den følgende Etappe. Egnen var meget rig paa Vildt, saa jeg benyttede min Fritid til at gaa paa Jagt. Efter overstaaet Sygdom »Malaria« fik jeg omkring Midten af Juli 14 Dages Ferie op i Bjergene til Forsøgsstationen »Amani« (det betyder »Fred«) sammen med 3 andre Sønderjyder. Allevegne blev vi godt modtaget, og Gæstfriheden var meget stor blandt Europæerne, hvad vi ogsaa senere fik at føle paa vor Fodrejse ned gennem den store Koloni. Ordren til os lød paa, at saasnart disse 14 Dages Ferie var forbi, skulde vi til Fods rejse ned til Rufidjifloden og der gaa om Bord i Krydseren »Königsberg«. Det var vi jo ikke glade for, en Gang var vi jo skudt i Sænk, og at Krydseren »Königsberg« vilde lide samme Skæbne, var vi temmelig sikre paa. Dagen før vor Afrejse kom der da ogsaa telegrafisk Meddelelse om, at smaa engelske Krigsskibe »Monitorer« havde skudt den i Sænk, og at Besætningen var gaaet i Land. Nu skulde vi saa alle samles i Hovedbyen »Dares sa lam« en By, der ligger 4 Ugers Fodrejse fra Amani. I Tanga traf vi sammen med vore Kammerater fra Damperen, ialt 22 Europæere. Vor Bagage blev baaren af 300 sorte Dragere, og hver Eu-

ropæer havde til sin Betjening 2 Boys. En saadan Rejse kaldet »Safari« er jo mere interessant end behagelig, der er ingen Veje som herhjemme, men kun Fodstier, og Marchen foregaar i Gaasegang, saa det var en lang Ende. Over Floderne maatte vi i de fleste Tilfælde vade igennem Vandet, kun i enkelte Tilfælde stod der smaa Kanoer til Raadighed, og skulde saadan en Transport paa over 300 Hoveder sættes over med Baade, vilde det jo have taget det meste af Dagen. Paa denne Rejse overnattede vi i Telte, 2 Mand i hvert, og den vigtigste Forplejning Høns og .Eg købte vi hos de Indfødte.

I »Pangani« den første By, vi passerede, blev vi modtaget af derboende Europæere, der foranstaltede en lille Festlighed for os. Den fortsatte Rejse gik gennem store Palmeplantager, Manillaplantager og delvis Urskove. Undervejs havde vi altid god Lejlighed til at se den store Rigdom af Vildt, som Østafrika har, bl. a. saa vi Elefanter, Giraffer, Antiloper, store og smaa, Vildsvin i Mængde o. s. v. og Masser af Aber af alie Arter.

Efter 2 Dages behageligt Samvær med Europæerne i Pangani satte vi i smaa Baade over Pangani-floden for at fortsætte Rejsen i Retning af Dares salani. Vi marcherede langs med Kysten og naaede efter 6 Timers Forløb Byen Bunje. Her fandt vi ingen Europæere, men kun Indfødte, og jeg, der var Proviantmester, maatte sørge for Føden til ca. 350 Mand. Jeg forhandlede med Jumben (Sognefogden) og købte af ham 1 Ko for 30 Rupier (ca. 35,00 Kr.). Koen blev straks slagtet, og der var Mad nok baade til os, vore Dragere og alle Byens Indfødte. Jumben sagde, at det bedste af Koen var Maven, som han selvfølgelig fik udleveret. Til Fest for os blev der om Aftenen

af ca. 500 Indfødte opført alle mulige Danse. Om Natten maatte vore Bærere tænde Baal for at holde de vilde Dyr, der om Natten var meget nærgaaende, i Afstand. Tidlig om Morgenen fortsatte vi Rejsen i flere Dage uden at passere nogen By. Paa denne Rejse naaede vi ogsaa til Byen Bagamøjo, en af de ældste Byer ved den østafrikanske Kyst, der blandt Afrikainteresserede særlig er bekendt fra Slavehandlens Tid. Fra denne By er de fleste afrikanske Ekspeditioner udgaaet til det indre af Landet, bl. a. ogsaa Stanleys Eftersøgning efter Livingstones Ekspedition. Byen er præget af arabisk Kultur, og de fleste Indbyggere er ogsaa Arabere, eller af arabisk Afstamning. Da Byens Befolkning aldrig før havde set saa mange Europæere paa en Gang, blev vi modtaget med Musik og Spil. Selvfølgelig blev der ogsaa her holdt Festligheder for os, men allerede Dagen efter maatte vi fortsætte Rejsen for at naa Bestemmelsesstedet Dares sa lam. Ankommen til denne Hovedby i den tyske Koloni blev vi Europæere straks tildelt en af Skytteafdelingerne for Dagen efter at begynde Militærtjenesten igen. Denne Tjeneste var dog ikke at sammenligne med Militærtjenesten herhjemme. Vi boede paa Hotel og mødte til Tjeneste Klokken 6 om Morgenen. Fra 6—9 opholdt vi os paa Skydebanen for at uddanne os til saa gode Skytter, som det for en afrikansk Soldat var nødvendigt at være. Dermed var Dagens Militærtjeneste forbi. Da Dares sa lam omtrent ligger paa Ækvator, og vi mellem 9 og 3 havde en gennemsnitlig Varme af ca. 35—40 Grader, var det næsten umuligt for en Europæer at arbejde i denne Tid. Da Chefen paa den tyske Krydser »Kø-nigsberg« imidlertid hen paa Efteraaret blev Kommandant i Dares sa lam, blev jeg forflyttet til Staben

og fik der Beskæftigelse paa Kontoret. Her havde jeg en forholdsvis behagelig Tilværelse til helt hen i Foraaret 1916, indtil hvilket Tidspunkt Byen var bleven forskaanet for fjendtlige Angreb.

I Løbet af det Aar, jeg opholdt mig i Dares sa lam, blev jeg ofte inviteret ud paa en større Plantage i Nærheden af Byen, hvor Lederen var en Dansker, en Hr. Jensen fra Randers. Det var helt morsomt at træffe en Landsmand i Afrika og med ham drøfte alt det interessante og eventyrlige i sit eget Modersmaal. I Reglen afhentede han os med sin Vogn i Byen, og vi forblev saa hele Dagen paa hans Bungalov. Senere da jeg kom i Fangenskab og vendte tilbage til Dares sa lam, besøgte han mig og rakte mig en hjælpende Haand ved at sende mig Frugter og Levnedsmidler. Som Dansker var han jo ikke interneret.

Europæerne i Troperne fører en meget fri og behagelig Tilværelse, fri for Skat, fri for Politi og fri for næsten en hvilken som helst Indblanding i deres private Forhold. Enhver Mand har til sin personlige Betjening gennemgaaende 3 Boys (Tjenere) 1 Kok, 1 til at vaske sit Tøj, Beklædningen i Byerne er jo for Europæerne hvidt fra Top til Taa. Disse Boys bliver lønnet med 15, 10 henholdsvis 5 Rupi ialt ca. Kr. 40,00 og sørger selv for Kosten og kan ved denne Løn ernære en hel Familie med flere Koner. For at holde Styr paa disse raffinerede Fyre maatte vi optræde meget energisk, gør man ikke det, bliver man bestjaalet og beløjet.

I Foraaret 1916 fik de engelske Blokadeskibe en ny Chef, der forstyrrede Freden. Først forespurgte han ved Parlamentær, om den i Havnen liggende 8000 Tons store Damper var et Hospitalsskib. Et Ja-Svar nøjedes han ikke med, han vilde selv undersøge det

paa Stedet. Da dette dog blev ham nægtet, lod han Skibet skyde i Sænk. Fra denne Dag mødte de engelske Krigsskibe hver Dag, og Byen og Omegnen blev beskudt med Granater af alle mulige Kalibre indtil 30,5 cm. Byen var somme Tider et rent Helvede; særlig slemt var det for de i Byen boende Kvinder og Børn, som ikke vidste, hvor de skulde hen. Den 3. September 1916 blev Byen beskudt af ca. 50 engelske Krigsfartøjer, og da Byen ingen Fæstning var, og der her kun befandt sig ca. 40 Soldater, tog Kommandanten den Beslutning at rømme Byen. Engelskmanden var af den Formening, at Byen var meget stærkt befæstet. Englænderne besatte den straks, og vi rømmede mod Syd for at træffe sammen med Hovedstyrken. Nu gik det Dag efter Dag tilbage, Englænderne bag efter os. Mangel paa Pleje, Medikamenter, særlig Kinin, og Ammunition begyndte at gøre sig gældende. Efter ca. 14 Dages Tilbagetog naaede vi den store Flod Rufidje. Her var det, at den tyske Krydser »Königsberg« laa indespærret og i 1915 blev skudt i Sænk af engelske Monitorer. Allerede paa dette Tilbagetog fik vi et Indblik i, hvad der gaar tabt af Materiale, naar et Land skal rømmes under fjendtlig Forfølgelse. Store Magasiner blev saavidt muligt tømt, og hvad vi ikke kunde tage med, blev brændt. I Byen Utete gik det særligt livligt til. Her laa nemlig al den Proviant oplagret, som i Foraaret 1916 var ankommen med Hjælpeskibet »Marie«.^{*)} Efter et Par Dages Ophold i denne By fik jeg sammen med 6 andre Europæere Ordre til at marchere til den sydlige Del af Kolonien i Nærheden af Rovumafloten, der grænser til den portugisiske Koloni i Østafrika. Enhver af os fik 2 Ridedyr til Raadig-

^{*)} Se Sonderj. Aarbøger 1928, S. 58 ff.

hed samt 10 Bærere. Denne meget interessante Rejse, der varede i 3 Uger, gik først igennem Kilvaegnen, hvor vi bl. a. stødte paa Indfødte, der aldrig havde set en Europæer før. Vi maatte derfor være meget agtpaagivende, ikke mindst om Natten, da de her boende Stammer viste sig at være meget europæiskfjendtlige. Saadan blev vi 2 Gange udsat for Angreb af de Indfødte, der dog kun var bevæbnede med Buer, Pile og Spyd. Denne Rejse blev samtidig en meget interessant Jagtoplevelse, da man paa Grund af Krigen ikke behøvede at tage Hensyn til Fredningsbestemmelserne.

Da Portugiserne imidlertid ogsaa havde erklæret Tyskland Krig, begyndte de nu i Efteraaret 1916 at overskride Grænsen for at tage de langs Rovumaflo-den liggende tyske Fæstninger i Besiddelse. Dette kunde de gøre uden Umage, da der kun laa ganske faa tyske Militærafdelinger i denne sydlige Del af Kolonien. Samtidig foretog Englænderne Landinger langs med Kysten i Særdeleshed ved Lindi. Vi naaede endelig Bestemmelsesstedet omkring den 10. Oktober 1916, og den medbragte Ordre, baade til os og til de derværende Tropper gik ud paa, straks at angribe Portugiserne, der viste sig at være meget daarligere Soldater, for at kaste dem tilbage over Rovumaflo-den. Ved en af disse Træfninger forsøgte jeg gennem en portugisisk Officer, der var Parlamentær, at sende Post hjem; men han svarede, at dette ikke var tilladt. Gentagne Forsøg mislykkedes, og derfor blev jeg ført i Listerne herhjemme som »savnet«. I ca. 3 Aar var jeg uden Spor af Forbindelse med mit Hjem; jeg var opgivet af alle mine Slægtninge, men ikke af min Forlovede.

Et i 1915 fra Tanga afsendt Brevkort til min

Chef i Haderslev Bank, Direktør Hübbe, naaede ham først efter $4\frac{1}{2}$ Aars Forløb i November 1919, altsaa 2 Maaneder efter min Hjemkomst. Efter at Portugiserne var kastet tilbage over Rovumafloeden, fulgte en længere Regnperiode, der heldigvis forskaanede os for ethvert som helst fjentligt Angreb i ca. 3 Maaneder. I denne Tid boede jeg paa en stor Gummiplantage i Mahiva. Her fik jeg rigtig Tid og Lejlighed til at studere de indfødte Suahelinegre samt deres Liv og Færden. Deres Hovederhverv var Landbrug, dog overlod Mændene Arbejdet til Kvinderne, der baade maatte dyrke Jorden og sørge for Føden til Familien. Her levede ogsaa en Del Arabere, der næsten alle var Handelsmænd. Slaveriet var ikke helt afskaffet endnu. En hel Del ældre Negre blev saaledes af Araberne betragtet som deres Ejendom. Om Plantageejeren, der havde Glasøje, fortaltes følgende pudsige Historie. I Almindelighed er Negrene doyne og arbejder kun under Opsyn. Da han saa en Dag var forhindret i at være paa Arbejdspladsen, sagde han til sine Arbejdere: »I Dag skal jeg rejse ud, men for at være sikker paa, at I arbejder lige saa flittigt, naar jeg er borte, som naar jeg selv er til Stede, lægger jeg nu mit ene Øje paa denne Træstump, saa jeg hele Tiden kan se, om I bestiller noget.« De Indfødte, der er meget overtroiske, arbejdede nu i Angstens Sved, indtil Plantageejeren kom for at hente sit Øje. Saadan gik det godt i 8 Dage. Men saa en Dag ved Frokosttid mødte han paa Arbejdspladsen og saa, at der var foregaaet en Forandring. I Stedet for at arbejde sad de alle i Smaaklynger og snakkede, og Øjet, hvad var der bleven af det? En af hans Arbejdere var kommen paa den lyse Ide at lægge sin Fez (Hue) over Øjet, og saa var den Fornøjelse forbi.

Ellers er Suaheli Negrene meget tro og hengivne, hvilket jo ogsaa bevistes ved, at General Lettov Vorbeck indtil Slutningen af Krigen kunde holde ca. 2000 af disse sorte Soldater hos sig, skønt de ikke fik deres Løn i klingende Mønt, men i hjemmegjorte Pengesedler, der var lavet ved Hjælp af et Haandtrykkeri. De havde ganske vist Frihed til at stjæle og plyndre hvor de kom frem, og den blev der ikke sparet paa.

Saasnart Regnperioden var forbi, begyndte Englænderne med deres store og sidste Offensiv for nu at gøre en Ende paa Krigen i Østafrika. Imidlertid var der kommen flere tyske Tropper til, og nu fulgte den ene Træfning efter den anden. En menig Englænder, der blev taget til Fange ved Mahiva, udtalte i Oktober 1917, at Kampen i Østafrika paa Grund af Tropevarmen var meget værre end paa Vestfronten, hvor han ogsaa havde deltaget. For det første var der et uigennemtrængeligt Buskads, den frygtelige Varme og saa det værste: de sorte Soldater. Var der ikke en Europæer i Nærheden, blev Fangen udplyndret, og man saa ham ikke mere. Det, jeg led mest under dernede i det mørke Afrika, var Tropesygdommene saasom Malaria, og Dysenteri, det var noget, der tog paa Kræfterne. Ca. 33 pCt. af Europæerne døde af disse Sygdomme. Jeg har ikke været saaret under Krigen, men min Tropehjelm har flere Gange været gennemhullet, og en Gang blev jeg ramt af en Geværkugle i Siden, Kuglen gik igennem alle Patrontasker, rev dem og alle Patroner fuldstændig op og blev liggende i den sidste Taske. Kuglen havde saadan Kraft at jeg blev reven omkuld, men ellers tog jeg ingen Skade. Hvordan man er til Mode i saadan en Stilling ved uden Dækning at blive beskudt fra nært

Hold, ligesom et efterstræbt Stykke Vildt, kan kun de danne sig en Mening om, der selv har været med. Ja, det var en haard Kamp mellem Hvide og Sorte, en Spot og Skam, at dette blev tilladt af den hvide Race.

Nu gik det hver Dag tilbage for General Lettovs Tropper. Vi var omringet fra alle Sider. Ringen blev mindre og mindre; man saa hver Dag flere og flere Flyvere, og vi hørte Batteri- og Maskingeværild fra alle Sider. Negrene sagde: Amri-amongu (Guds Vilje). Den 17. November 1917 gav General Lettov Ordre til, at alle, som ikke mente at kunne marchere mindst 10 Timer i en Tur, og som ikke følte sig stærke nok til et Gennembrud, skulde blive paa Stedet og dække hans Tilbagetog. General Lettov brød igennem med 200 Europæere og 1000 sorte Soldater, gik over Rovumafloeden og fortsatte Kampen i den portugisisk-østafrikanske Koloni indtil 10 Dage efter Vaabenstilstanden i Europa. Vi, der blev tilbage, blev paa Makonde Plateauet taget til Fange af engelske sorte Soldater, der altid var i Spidsen for de engelske Tropper.

Det var den 18. November 1917 jeg kom i engelsk Fangenskab, og dermed var den største Fare overstaaet. I Stedet for at marchere den korte Vej til Kysten, der vilde have taget 3—4 Dage, blev vi under meget stærk Bevogtning ført tilbage igennem det indre af Afrika; først 4 Dages Fodrejse, og derefter blev vi transporteret i Biler over Ndanda, Mahiva, Mtama til Mingoyo, en Transport, der varede i 14 Dage. Paa Missionsstationen Ndanda, hvor den engelske Generalstab var stationeret, havde vi flere Dages Ophold; i den Tid mærkede vi stor Spænding blandt Englænderne, der jo havde en vis Respekt for Lettovs flyvende Tropper. Under Opholdet i Ndanda blev min Bagage nærmere undersøgt af en engelsk

Officer, og min Dagbog, som jeg fra Krigens Begyndelse havde ført med Stenografi, blev taget fra mig. Da jeg bad om, senere at faa den tilsendt igen, lovede han mig dette, og han holdt sit Løfte. Et halvt Aar efter min Hjenkomst fra Fangenskab fik jeg Dagbogen udleveret gennem vor daværende Kommuneformand i Kastvraa, Terman Nørgaard.

Det samme Tilfælde havde jeg med en stor Pakke Fotografier, som jeg i 1916 i Dares sa lam havde henlagt i en Privatlejlighed, efter først at have forsynet Pakken med følgende Adresse: Anker Nissen, Haderslev, Sønderjylland, Danmark. Pakken modtog jeg i 1920 tilsendt direkte, og begge Dele var jeg selvfølgelig meget glad for. Behandlingen undervejs var efter Forholdene god, særlig saalænge vi befandt os i Nærheden af Fronten. Værre blev det, da vi kom længere tilbage til Etappen, altsaa til de Europæere, som ikke havde været ved Fronten. Saadan skal det jo ogsaa have været herhjemme.

Efter at vi havde naaet den sidste By ved Kysten, blev jeg hentet ud af Lejren og i en Dhau (indisk Sejlbaad) sejlet til Lindi uden at ane, hvad der ventede mig. Jeg havde en god Samvittighed og vidste, at jeg ikke havde forset mig, men tværtimod ved given Lejlighed havde behandlet 4 engelske Krigsfanger paa en særlig kammeratlig Maade ved at udlevere dem en Del af min i Forvejen allerede stærkt formindskede Forplejning. Jeg var derfor rolig. I Lindi blev jeg indkvarteret i Fæstningen, fik god Forplejning og sov for første Gang efter næsten 1½ Aars Forløb i en rigtig Seng. Denne Behagelighed varede dog kun kort. Dagen efter fik jeg Ordre til at pakke mine Sager og følge med. Udenfor Fæstningen var der samlet ca. 300 tyske Fanger, næsten

alle bekendte, der nu om Bord paa et i Havnen liggende Skib skulde transporteres til Dares sa lam. Det blev en haard Rejse. Under stærk Bevogtning af indiske Tropper blev vi holdt nede i Lasten i 2½ Døgn uden Mad; om det saa var varmt Vand til The blev dette os nægtet.

Ankomsten til Dares sa lam igen den 4. December 1917, altsaa efter ca. 1½ Aars Ophold i Østafrikas Urskove, blev vi interneret i en Fangelejr, der laa i en Kokusplantage i Nærheden af Byen. De Kvinder og Børn, som boede i Byen og ventede at gense deres Mand eller Fader, hilste paa os i stor Afstand. Englænderne tillod ikke, at de talte med deres Paa-rørende. I Fangelejren traf vi sammen med en Del Kammerater, der havde været i Fangenskab i længere Tid. Der blev udvekslet Nyheder og Efterretninger fra begge Sider. Vi boede i Telte, 3 Mand i hvert. For første Gang efter 2½ Aars Forløb fik jeg Lov og Lejlighed til at skrive hjem, men Brevet naaede aldrig sit Bestemmelsessted. Her i Dares sa lam fejrede vi Jul i 1917. De gifte Mænd fik Tilladelse til at modtage Besøg af Hustru og Børn om Eftermiddagen den 24. December. Damerne medbragte Kager og mange lækre Sager, der en kort Stund bragte os paa andre Tanker og bort fra det triste Fangeliv, der endnu ventede os, og som skulde blive værre endnu. Kort efter Nytaar 1918 blev der Mand og Mand imellem talt om, at der snart skulde afsendes en større Fangetransport til Indien (Bombay). Naar Englænderne kaldte, var jeg altid med i Haab om snart at slippe bort fra denne glødende Hede under Ækvatoren længere mod Nord, nærmere mod Hjemmet, ligemeget hvorhen det gik. Men som det gik andre, gik det ogsaa mig. Hvem der havde tjent ved den tyske

Marine, kunde ikke komme med. Englænderne var med Rette bange for muligt Mytteri, naar der var Folk med, der havde tjent i den tyske Marine og var kendt med Skibsforhold, og af dem var der en hel Del blandt os, bl. a. jo Besætningen fra den tyske Krydser »Königsberg«. Vi skulde sendes med en særlig bevogtet Damper. Den 8. Januar 1918 blev vi (ca. 1000 Fanger og 100 Officerer) om Morgenen sendt om Bord i en i Havnen liggende engelsk Damper »Britton«, stor 12,000 Tons uden Anelse om, hvor den vilde bringe os hen. Nogle mente til Indien, andre Ægypten, og de helt optimistiske mente, at Rejsen gik hjem. Sejladsen gik mod Nord langs med Kysten. Vi havde en Dags Ophold i Tanga, hvor et Par nye Fanger blev taget om Bord, 2 Dages Ophold i Mombassa, og under stærk Bevogtning af 3 engelske Krydsere tog Damperen Kurs mod Nord forbi Kap Guardafui, Øen Sokrate, og saasnart vi med større Spænding saa, at Damperen tog Kurs mod Aden (Sydspidsen af Arabien), vidste vi, at Rejsen ikke gik til Indien. Her i Adens Havn laa vi 2 Dage. Ved Siden af os, ved samme Bøje, laa en norsk Damper for-tøjet; men da Engelskmanden mærkede, at vi søgte at komme i Forbindelse med Nordmanden (vi var jo mange dansk-talende), blev vor Damper beordret til en anden Plads i Havnen, og for at ingen af os skulde forsøge at komme i Land og rømme, blev Damperen i disse 2 Dage uafbrudt omkredset af 2 Politibaade.

Aden byder intet interessant. Man ser kun de nøgne, ubevoksede af Englænderne stærkt befæstede Klipper. Fra disse Fæstninger behersker det engelske Artilleri hele Bab-el-Mandeb-Strædet.

Den 18. Januar 1918 forlod vi Aden med Kurs ind i det røde Hav. Vi passerede Mekka og øjnede

efter 2 Dages Forløb i Nord Sinai Bjerget, hvorefter vi om Morgenen den 23. anløb Suez, ved Indsejlingen til Suez-Kanalen. Saasnart Skibet lagde til ved Kajen, mødte der en Mængde tiggende Arabere, der bad om »Bachsish« (Gave). Fra Damperen blev der kastet Mønter i Vandet, og som Fisk dykkede de smaa Arabere ned for at finde Mønten, hvilket altid lykkedes for dem. Vi »fangne Turister«, der paa Englands Bekostning foretog denne Rejse, anede stadig intet om, hvor Skæbnen førte os hen. Bag efter kunde vi sige, at det var godt, at vi ikke skulde videre end til Suez med Damperen, for straks efter at den var sejlet igennem Suez-Kanalen og ud i Middelhavet, blev den torpederet af en tysk Undervandsbaad og sank øjeblikkelig. Nu blev vi udskibet, og et paa Kajen holdende Ekstratog førte os gennem den arabiske Ørken i sydvestlig Retning. Vi havde hørt om, at der var indrettet en Fangelejr i Nærheden af Kairo, altsaa maatte Rejsen jo antagelig gaa dertil. Vi passerede for interesserede Øjne sjældne Landskaber, delvis Sandørken, delvis smaa Oaser, hvor vi kunde se de indfødte Fellaher i deres primitive Boliger henholdsvis arbejdende i Marken med deres Aartusind gamle Typer af Redskaber; de samme som deres Forfædre brugte i Tiden før Kristi Fødsel. Enhver, der nærmer sig Byen Kairo spejder selvfølgelig først og fremmest efter denne Bys største Seværdigheder, Pyramiderne og Sphinxen, som allerede kunde ses 16 km, før vi naaede Byen. Hen imod Aften kom vi altsaa til Kairo, Ægyptens Hovedstad, der har ca. 500,000 Indbyggere (i Størrelse med København), og for at imponere Ægypterne lod Englænderne os afjaskede Fanger gaa tilfods igennem hele Byen udsat for Forhaanelse og Spot fra Europæ-

ernes, men mærkværdigvis ikke fra de Indfødtes Side. Sidstnævnte var os nemlig venligsindede, hvad jeg ogsaa senere fik at mærke under mit friere Ophold indenfor Byens Grænser som begunstiget slesvigsk Fange. Efter at vi var naaet ud til Sydsiden af Kairo, fortsatte vi med Jernbane ca. 10 km mod Sydvest for igen efter 1 Times Fodrejse sent om Aftenen at naa til Fangelejren i Tura. Vi blev modtaget af en tysktalende Rumæner i engelsk Officersuniform, der bød os velkommen til »Ægyptens Paradis«, en Betegnelse hvis Berettigelse vi dog tvivlede om. Vi skulde klæde os fuldstændig af og aflevere vore Penge og Værdisager til Englænderne. Her oplevede vi 6 haarde Maaneder, da det jo var paa den Tid den tyske Offensiv paa Vestfronten satte ind. Vi var udsatte for mange Haardheder fra Englændernes Side. Maden var daarlig, og vi blev paa alle mulige Maader chikaneret. Men en Del af os, særlig vi Sønderjyder, var klare over, at Fangerne i Tyskland ikke blev bedre behandlet af Tyskerne. Hen paa Sommeren 1918 blev der i Byen Madi indrettet en særlig Fangelejr, kaldet »Kadetfangelejr«, der var indrettet med visse Forrettigheder, og det lykkedes mig sammen med en Del andre Sønderjyder at blive forflyttet hertil. I Madi-Fangelejren var alt betydeligt bedre, særlig Maden. Vi var desuden fri for alt Arbejde, og Englænderne lod os passe os selv. For at kontrollere, at ingen rømmede, blev vi talt 3 Gange om Dagen. Blandt de Begunstigelser, vi nød, var ogsaa den, at vi, efter at vi i Mellemtiden var kommen i Forbindelse med Hjemmet, maatte modtage Penge hjemmefra, og for dem kunde vi købe os Ekstra-Forplejning. En af de første Efterretninger, vi fik herhjemme fra, var den, at de slesvigske

Fanger i England og Frankrig blev samlede i specielle Fangelejre, hvor de af Engelskmanden henholdsvis Franskmanden blev behandlet som Venner. Derfor tog jeg allerede i Juli Maaned 1918 sammen med Jes Bagger fra Rømø den Beslutning at sende en Fortegnelse over alle Dansk-Slesvigere, som var i Ægypten, til Pastor Troensegaard Hansen, der den Gang opholdt sig i Feltham. Han havde nemlig meddelt Bagger, at der blev gjort alt, for at vi kunde komme til Feltham-Lejren i England. Vi fik ikke noget Svar, hvilket antagelig laa i, at de fleste Postsager, der ankom til os i Ægypten, blev tilintetgjort for at spare Engelskmanden for Ulejligheden ved at transportere og uddele den til os. Det blev en lang Ventetid for os. I Marts 1919 blev der sendt os Avisudklip fra Danmark med Billeder af sønderjydske Krigsfangers Ankomst til danske Byer, hvilket jo gav ny Vind i Sejlene. Jeg skrev derfor straks til den danske Generalkonsul i Alexandria med Bøn om at sørge for, at vi snarest muligt blev hjemsendt for at tage Del i Afstemningen, som skulde finde Sted her i Nordslesvig. Jeg fik ogsaa straks Svar med Anmodning om at indsende en Fortegnelse over de danske Slesvigere, der var i Lejren. En af mig udstedt Bekendtgørelse om, at alle danske Slesvigere i Lejren skulde melde sig hos mig, blev af de tyske Fanger taget mig meget ilde op, og jeg blev udsat for megen Vrøvl og Ubehagelighed for denne Sag. Imidlertid havde den danske Konsul gjort den danske Koloni i Kairo opmærksom paa, at der i Nærheden af Kairo i de engelske Fangelejre henlevede ca. 65 dansktalende Slesvigere, der med Spænding ventede paa Frihedens Dag. Den danske Koloni dannede en »Danish Slesvig P. O. W. Relief Committee«, Cairo, der straks

foretog de nødvendige Skridt for at komme i Forbindelse med os, og Dagen efter kunde vi modtage en Gave paa 2000 gode ægyptiske Cigaretter, der blev fordelt imellem Danskerne. Vi modtog ogsaa en Del danske Bøger, der blev fordelt iblandt de dansktalende. Komiteens Præsident, Direktør Brandt i Firmaet Brandt & Co. fortalte mig senere under et Besøg, som jeg aflagde Komiteen, at det var ham, der havde foretaget de første effektive Skridt til Fordel for os, bl. a. havde han telegraferet til Enkedronningen i England, Kongen af Danmark, Minister H. P. Hanssen og flere andre, saa der først paa Grund af denne Komitees Initiativ kom Gang i Sagerne. Sidst i Juli Maaned fik vi af Kommandanten den Ordre, at alle danske Fanger skulde holde sig klare til den 28. Juli at blive forflyttet til Fangelejren i Heliopolis. Dagen kom, og vi forlod Fangelejren tidlig om Morgen med straalende og glade Blikke, og af bare Ærgrelse lod de i Lejren tilbageblivende tyske Fanger spille Melodien »Schleswig Holstein, meerumschlungen«. Med godt Humør marcherede vi ca. 50 Mand under Ledsagelse af engelske Tommyer til den nærmeste Jernbanestation for med Toget at rejse til Heliopolis, en Fangelejr i Nærheden af Kairo, hvor alle danske Fanger fra Ægyptens Fangelejre skulde samles. Vi blev nu af Englænderne behandlet som Venner, og da de forlangte, at vi skulde vælge en Fører, blev jeg paa Grund af det Arbejde, jeg allerede havde udført, valgt til at lede Forhandlingerne med den engelske Kommandant, der var meget elskværdig og imødekommende, og med hvem jeg flere Gange foretog Bilture i Omegnen. Danskerne fik Lov til at forlade Fangelejren fra om Morgen til om Aftenen Kl. 6 og kunde saaledes tage ind til Kairo og

bese alle Byens Seværdigheder, kunde tage ud til Pyramiderne og Sphinxen og saaledes paa Englands Bekostning se Ting, som de ellers aldrig vilde faa

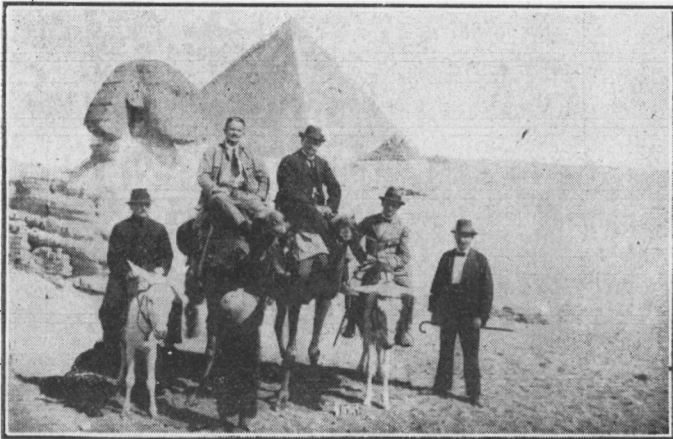

Foran Sphinxen.

Lejlighed til at se. Den danske Komitees Medlemmer fik Tilladelse til at besøge os, og efter at de havde set, hvad vi manglede, ankom der straks om Eftermiddagen en stor Lastbil direkte fra Kairo med Kød, Frugt, Cigarer, Cigaretter, Sovetæpper, Barbermaskiner og alle mulige Smaating, som enhver priste sig lykkelig ved at komme i Besiddelse af. Kort sagt: alt, hvad vi ønskede os, fik vi af den danske Komite. I Heliopolis forblev vi til den 15. August.

Som Senior for Fangerne blev jeg ofte inviteret af Komiteens Medlemmer, der altid var rede til at hjælpe os. Jeg havde uindskrænket Frihed, besøgte alle de ægyptiske Seværdigheder, de meget interessante Basarer i Kairo, Moskeerne, og foretog en Dag Rejsen ud til Cheops-Pyramiden, Chephren-Pyramiden og Sphinxen, der ligger ca. 10 km vestfor Kairo. Paa denne Tur mødte vi en lille Afdeling Beduinere, der dog saa nær ved Hovedstaden var venligsindede. Vi

blev selvfølgelig fotograferet foran Sphinxen og Pyramiderne. Dagen efter tog jeg det store Citadel,

Ved Pyramiderne.

der ligger paa en Udløber af Mukattam-Bjerget i nærmere Øjesyn. Citadellet er en Fæstning, der udelukkende var besat med engelsk Militær. I Bygningen var der ogsaa et stort Fængsel, hvor mangen en stakels Krigsfange har maattet bukke under for den Straf, de maatte udstaa. Selve Ægypterne var os alle Vegne venlig stemte, og mangen en Udtalelse gik ud paa, at de ikke var meget venlig stemte imod Engelskmanden, men derimod var de elskværdigere mod Franskmanden. Ægypterne taler arabisk og fransk. Nu har de jo imidlertid hævdet deres Selvstændighed, og i et af de pragtfulde Paladser bor deres Konge, Kong Fuad.

Den endelige Afrejse fra Kairo foregik den 15. August om Aftenen med Jernbane til Alexandria. Blandt andet var Transporten ledsaget af den danske Komites Medlemmer. Vi kørte uafbrudt hele Natten igennem og naaede næste Dags Morgen Alexandria.

Mod vort Ønske blev vi af Englænderne sendt ud til en Fangelejr i Sidi Bisha, hvor vi Dagen efter fik Besøg af Chefen for den danske Krydser »Valkyrien«, Kommandør Kjær, og Næstkommanderende, Kaptajn Topsøe-Jensen, der havde udtalt Ønsket om at tale med os, forinden vi blev indskibet for at blive hjemsendt. Kommandør Kjær meddelte os, at vi næste Dags Morgen skulde gaa om Bord paa »Valkyrien«, og denne Meddelelse hilstes med stor Jubel af os alle. Efter et Par officielle Spørgsmaal til mig som Fører bød Kommandøren os et »Paa Gensyn« og forsvandt saa bag de vældige Pigtraadsforskansninger. Vi sov næsten ikke denne Nat af Glæde over, at vi nu skulde hjem til vore Kære. Tidlig næste Dags Morgen blev vi under den sidste engelske Bevogtning ledsaget til Kajen i Alexandria, hvor vi blev modtaget af Premierløjtnanterne Voss og Bundesen, der bød os velkommen til »Valkyrien«, velkommen til en Del af Danmark.

Ved Kajen laa en Del Baade med Danebrog i Agterstavnen, og til Stede var flere af Skibets Besætning, Kadetter, Underofficerer og Matroser, af hver Mand fik vi et ægte dansk Haandtryk og et velment »Velkommen«. Det første Hold, der blev indskibet, var alle dansktalende, og jeg glemmer aldrig det »Velkommen« vi fik om Bord paa Krydseren »Valkyrien« af Kommandøren, Næstkommanderende, ja hele Skibets Besætning. Vi blev alle optaget i Lægdsrullen og derefter blev Sovestederne os anvist. Overlæge Dr. Risager udtrykte sin Glæde og Tilfredshed over, at vi var saa rene og pænt paaklædt (næsten alle Fanger bar deres egne Klæder) Sundhedstilstanden var ogsaa rigtig god. Nu lyste det op i Fangernes Ansigter, da Tommyerne forlod os med deres opplantede

Sidegeværer, og vi nu var frie Mænd. Fra nu af var vi hverken Fanger eller Eksfanger, men fik det pæne Navn »Passagerer«.

Passagererne blev nu indkvarterede i »Kongens« og »Dronningens« Kvarter, som stod under Kommando af Kaptajn Ackermann. Da der fra Ledelsens Side blev forhandlet om en Deling af Passagererne nemlig mellem Underofficerer og Menige, kunde jeg oplyse, at der kun var ganske faa Menige imellem alle 165 Mand, alle havde jo uafbrudt deltaget i Kri-gen og var selvfølgelig i Tidens Løb bleven forfrem-met.

Om Bord fandt vi snart gode Kammerater, der var os behjælpelig paa alle Maader.

Om Eftermiddagen den 17. fik vi Besøg om Bord af den slesvigske Komites Medlemmer nemlig Di-rektør Brandt, Dr. Røhder, Kaptajn Davidsen, Sekre-tær E. Smith, og Fru Thamsen, der vilde tage Af-sked med os, forinden vi forlod Ægypten.

Paa mine Kammeraters Vegne bragte jeg alle Medlemmer en hjertelig Tak for deres store Arbejde og for den Velvillighed, de havde vist os i den Tid, vi havde haft Forbindelse med hinanden, idet jeg adresserede denne Tak specielt til Dir. Brandt og overrakte ham et i Afrika præget Guldstykke med 1 Elefant paa den ene Side og Ægyptens Pyramider paa den anden Side, nedlagt i en antik Æske, med ægyptiske Hieroglypher. Jeg modtog en Takskri-velse fra Komiteen for det gode Samarbejde, vi havde haft, og samtidig skulde jeg bringe deres Hilsen hjem til Danmark, hvilket jeg fik god Lejlighed til senere ved Modtagelsen i København.

Natten mellem den 17. og 18. August 1919 forlod vi Alexandria for at sejle til Malta. Forplejningen om Bord var meget god, vi fik:

Kl. 7: Te med Brød, Smør og Marmelade.

Kl. 9: Kaffe med Brød, Smør og Marmelade.

Kl. 11.45: Middag (med Rødvin).

Kl. 5: Aftensmad.

Det var rigtig noget for en Fangemave. Selvfølgelig maatte vi tage Del i Rengøringen om Bord, og der blev hver Morgen under Ledelse af en helbefaren Sømand stillet 10 Mand til Raadighed; det var særlig under Styrmand Jes Baggers Ledelse, at disse Arbejder fik Ros af den vagthavende Officer. Forholdet mellem Besætningen og Passagerer var udmærket, særlig af den Grund, at der efter mit Forslag, som enstemmig blev vedtaget, ikke blev gjort nogen Forskel mellem os, vi handlede efter Principet: Alle for en og En for alle, vi var jo Gæster om Bord og maatte være glade for, at de tog os med hjem.

Om Bord paa »Valkyrien« var ogsaa Kronprins Frederik og Prins Knud som Kadetter, Skibet var jo Kadetskib, om Bord var ialt 30 Kadetter til Uddannelse.

Det var jo en stor Oplevelse, Kadetterne og Matroserne hørte interesseret paa de mange eventyrlige Fortællinger fra det mørke Afrika, Krigsoplevelser, Jagtoplevelser o. s. v., saa om Aftenen blev det altid sent, inden enhver gik til Køjs. Samtidig blev der god Tid og Lejlighed til at tale det danske Sprog. Hver Aften efter endt Arbejde spillede Musiken op til behagelig Underholdning for os alle. Efter 4 Dages Sejlads naaede vi Øen Malta, hvor vi efter Ordre fra Det danske Udenrigsministerium skulde tage ca. 45 sønderjydske Krigsfanger om Bord. Som Krigsskib blev »Valkyrien« af denne stærkt befæstede Ø modtaget med Salut baade fra Kystartilleriet samt

af de i Havnen liggende store engelske Linjeskibe. Det hele gik dog ikke saa let, som vi havde troet, thi knap havde vi kastet Anker, før vi oplevede et meget tragisk Tilfælde om Bord. Alles Øjne, ogsaa de vagtbavendes, gik jo mod Land for i den korte Tid at se saa meget som muligt af det interessante. I Land maatte vi selvfølgelig ikke komme, men derimod var det lykkedes en tysk Krigsfange fra en af de store Fangelejre paa Malta ved Hjælp af en indfødt Malteser at komme om Bord i Valkyrien, uden at det blev mærket.

Allerede efter et Par Timers Forløb kom der Meddelelse fra den engelske Admiral, at der var undveget en Fange fra en af Fangelejrene, og at man fra Land havde iagttaget, at en Mand var gaaet om Bord i Valkyrien uden at vende tilbage igen.

Forinder, der blev foretaget videre, sammenkaldte Chefen sine Officerer og tilkaldte mig for at drøfte Sagen, da vi nemlig havde den Opfattelse, at skulde det virkelig være lykkedes denne stakkels Fange at være kommen om Bord, burde han lønnes med Frihed, da han jo nu befandt sig paa neutral Grund. Men Engelskmandens Opfattelse var naturligvis en anden, han forlangte nærmere Undersøgelse, ellers vilde han ikke give os Lov til at forsyne os med de nødvendige Kul til Resten af Rejsen, og heller ikke vilde han udlevere de 45 Fanger, som ventede paa deres Frihed. Valkyriens Chef maatte gaa ind paa deres Forlangende, og en nærmere Undersøgelse viste ogsaa, at den undvegne tyske Fange var om Bord, allerede forklædt ved Hjælp af Passagererne. Han maatte nu udleveres, for at vi kunde faa de omtalte 45 Mand om Bord og ligeledes de Kul, vi skulde bruge. Disse 2 Ting blev ordnet hurtigst

muligt, for at vi kunde komme bort fra denne triste Ø, hvilket ogsaa skete næste Dags Morgen med Kurs mod Gibraltar. Her modtog Skibets Besætning Post hjemmefra, og her kunde vi efter mange Aars Forløb læse danske Aviser, der fortalte os om de store Omvæltninger, der nu var sket: Tysklands Nederlag og Sønderjyllands snarlige Tilbagevenden til Danmark, ja vi var bange for, at vi skulde komme for sent hjem til at tage Del i Afstemningen — men vi kom jo i god Tid. I meget fint Vejr forlod vi Gibraltar den 29. August, sejlede igennem Gibraltarstrædet, tog Kurs mod Nordvest, passerede Lissabon, signaliserede med en portugisisk Signalstation og sejlede den 1. og 2. September igennem det ellers saa urolige biskayiske Hav.

Som Repræsentant for Passagererne var jeg en Aften indbudt til Middag hos Chefen, sammen med Skibets øvrige Officerer og de om Bord værende 7 tyske Officerer (ogsaa Passagerer, tidligere Krigsfanger). — et Samvær som var meget interessant. Jeg sad ved Chefens højre Side, og efter at Chefen havde budt velkommen og vi havde spist, blev der holdt Smaataler, men kun i det danske Sprog; efter Chefens Tilladelse maatte de tyske Officerer dog benytte sig af det engelske Sprog.

Den 3. September naaede vi til Darthmouth, en Havneby i det sydlige England, hvor vi maatte tage Kul. Men her var der som overalt i Verden dengang i Efteraaret 1919 Strejke, og samtidig viste det sig desværre, at Mandskabet om Bord heller ikke var helt villig til at tage Del i Kullempning. Vi 165 Fanger drøftede nu Situationen, og da de 65 af Passagererne var helbefarne Sømænd, blev vi enige om at tilbyde Chefen vor Arbejdskraft som frivillig Hjælp,

men samtidig med høflig Anmodning om, at Musikkorpset maatte spille under Kullempningen.

Chefen takkede for vort Tilbud, og efter en Times Forløb var Kullemperne i fuld Gang, saa det var en Fornøjelse at se paa. Vi var jo alle interesseret i ikke at spilde en Time, men hurtigst muligt se at komme hjem til vore Kære, der ventede paa os. Arbejdet blev iagttaget. Med stor Interesse saa de ikke deltagende, i Særdeleshed det strejkende Mandskab paa dette Arbejde. Kullemperne fik et ekstra godt Maaletid; der blev serveret dansk Akvavit, fordelt Cigarer og Cigaretter for paa den Maade at bringe lidt Humør i Folkene. Kl. 2 om Natten kunde jeg melde den vagthavende Officer færdig. Næste Dags Morgen den 5. kunde vi lette Anker for igennem Kanalen og Nordsøen at naa hjem til Danmark. I Nordsøen var der selvfølgelig stor Minefare, og enhver Mands Pligt var at holde Udkig efter svømmende Miner. I Løbet af to Dage blev der opdaget og uskadeliggjort fem af disse.

I Nordsøen mødte vi den danske Damper »Australia« der sendte os følgende Telegram:

»Intet særligt Nyt hjemme udover at der er Ølstrejke. God Rejse. Speciel Hilsen til Sønderjyderne. Knudsen.«

Vi ankom til Skagen den 8. om Aftenen, og da deres Majestæter Kongen og Dronningen opholdt sig paa Klitgaarden, gik Kronprinsen og Prins Knud i Land for at overnatte der.

Den 9. gik Rejsen videre gennem Kattegat for over Helsingør at naa til København den 10. I Helsingør kom der flere Repræsentanter fra København om Bord bl. a. Direktørerne Bruhn og Carlsen, Kontorchef Louw o. fl. Der blev uddelt smaa Silkedane-

brogssflag som Kendetegn for os, og enhver modtog fra Sønderjydske Fond som Gave en Konvolut med Kr. 25,00, alle nødvendige Legitimationspapirer osv.

Alt imens dette nødvendige forberedende Arbejde blev gjort, nærmede vi os Københavns Toldbod, hvor vore Paarørende ventede os, og hvor Frederiksberg Kommune, hvis Gæster vi skulde være, i Særdeleshed var repræsenteret ved Borgmester Godskesen. For mig personlig gik der en Masse glip, da jeg som Senior skulde deltage i Forhandlingerne med Komitéen for Modtagelsen.

Kort før København gik jeg alligevel op paa Dækket, og forude saa jeg indenfor Afspærringen min Forlovede og mine Forældre, der ikke havde set mig i næsten fem Aar, men de kunde selvfølgelig ikke kende mig, inden Skibet lagde helt ind til Kajen. I samme Øjeblik besteg Borgmester Godskesen en Talerstol og bød os i hjertelige Ord velkommen hjem til Danmark, velkommen som Gæster til Frederiksberg Kommune. Jeg sprang op paa en Kanon, takkede i korte, men velmente Ord for hans hjertelige Ord og udbragte sammen med alle Passagerer et »Leve Danmark«.

Landgangsbroen blev nu lagt ud, og Udskeibningen kunde begynde; selvfølgelig lykkedes det min Forlovede og Forældre at komme om Bord for at hilse paa mig. Det hele kom saa overvældende, at jeg næsten ikke kunde forstaa det. Der blev stillet store Krav til mig. Min Kæreste og Forældre havde jo dog først Krav paa mig. Komitéen vilde tale med mig og spørge mig om forskellige Ting, min Vært Hr. Direktør Heurlin ventede ogsaa paa mig, og han var nu saa elskværdig at tage os alle fire med hjem til sig, hvor vi saa sammen i Ro kunde tale om det vigtigste.

Som Gæster maatte vi jo rette os efter det os udeliveredede meget righoldige Program, hvorefter vi bl. a. ved at bære Emblemet kunde køre gratis med Sporvognene, fik gratis Adgang til zoologisk Have, kunde sende Telegrammer hjem til Sønderjylland for Fjerdedelen af den sædvanlige Takst og faa gratis Badning paa Kommunens Folkebadstue.

Kl. 3 om Eftermiddagen blev vi fuldstændig gratis ny paaklædt og Kl. 3½ om Eftermiddagen var der Middag i Etablissementet »Gimle«, hvor vi var Frederiksberg Kommunes Gæster. Af Borgmester Godskesen og Minister H. P. Hanssen blev jeg sammen med min Forlovede ført til Bords. Hr. Godskesen bød velkommen, og den dejlige Mad, Fisk, Steg, Øl, Madeira, Kaffe og Cigarer blev fortæret med størst Appetit, og alt imens blev der holdt Taler, og Humøret var godt. Salen var ved denne Lejlighed pyntet med et stort Maleri af de sønderjydske Piger og Dybbøl Mølle. Kort før Kl. 7 blev der budt velkomme, og man søgte til Garderoberne for at finde sit Tøj. Paa Gl. Kongevej holdt en Række flagsmykkede Sporvogne, der skulde bringe os til det Kgl. Teater, hvor der Kl. 7½ blev opført »Bajadser« og »Et Folkesagn« til stor Moro for os alle.

Vore Kvarterværter havde ikke den Fornøjelse ud af os, som de antagelig havde ventet, vi var næsten altid paa Færde, idet vi fulgte Programmet. Mig blev der lagt særlig Beslag paa; der var meget, der skulde ordnes i alles Interesse; der skulde aflægges Visiter, og den 11. September lød Programmet paa Besøg i den nye Rigsdagsbygning paa Kristiansborg, til en lille Frokost.

Folketingets Formand Pedersen-Nyskov bød os velkommen, hvorefter H. P. Hanssen holdt en læn-

gere Tale med Tak til alle, der havde været med til at befri de mange sønderjydske Krigsfanger, der havde været spredt rundt om i den vide Verden, i Særdeleshed takkede han Ø. K. for, at det havde stillet Skibe til Raadighed.

Under Frokosten indløb der et saalydende Telegram til mig fra Chefen paa Valkyrien:

Bankassistent Nissen, Sønderjyde, Rigsdagsbygningen.

»Valkyriens Chef, Officerer og Besætning takker for godt Kammeratskab paa Hjemrejsen og ønsker Eder alle Lev vel. Kjær«,
som jeg læste op og af Forsamlingen fik Bemyndigelse til at besvare med følgende Takketelegram:

Kommandør Kjær, Valkyrien.

»Sønderjyderne, forsamlet i Rigsdagen, takker Valkyriens Chef, Officerer og Besætning for Deres Telegram og for alt godt under Samværet paa Valkyrien. Nissen.«

Der blev afsunget mange dejlige danske Sange bl. a.: 1) Lad en anden have Ret. 2) Jeg elsker de grønne Lunde. 3) Det haver saa nyligen regnet. 4) Vort Modersmaal er dejligt.

Gymnastikdirektør N. H. Rasmussen udtalte Haabet om, at de tyske Gæster, der var til Stede, ved deres Hjemkomst vilde arbejde for godt Naboskab.

Om Aftenen blev den officielle Del af vort Besøg i København afsluttet ved en Gudstjeneste i Frederiksberg Kirke, hvor Stiftsprovst Hoffmeyer talte til en stor Forsamling. Kirken var smykket med store Danebrog. Af Hensyn til de tysktalende hjemvendte Krigsfanger blev Prædikenen gentaget paa Tysk. Koncertsanger Michelsen sang en Salme Solo og den festlige Gudstjeneste endte med, at alle sang: »Alt staar i Guds Faderhaand«.

Om Aftenen og Dagen efter var de fleste sammen med deres Værter med Familie. Vi takkede for den os viste store Gæstfrihed i enhver Henseende, og om Formiddagen den 12. forlod de fleste København for at naa hjem til deres Hjemstavn.

Ankomsten i mit Hjem blev der afholdt en lille Festlighed for de nærmeste Paarørende, og efter en lille Ferie maatte der tages fat igen for at danne den Eksistens, som er nødvendig til Livets Ophold.

En Henvendelse fra min Side til Direktør Hübbe i Haderslev Bank resulterede i, at jeg, saasnart jeg ønskede det, kunde tiltræde min gamle Plads og tage Del i det Arbejde, jeg havde faaet saa kært.

Endnu i flere Aar efter denne veloverstaaede Krigstid stod jeg i Forbindelse med Valkyriens Chef, Officerer og Besætning. Af Kadetkorpset fik alle danske Sønderjyder, der var med paa Rejsen et stort Fotografi af Valkyrien, der var forsynet med enhver Modtagers Navn, Fange Nr. o. s. v., og jeg siger alle der har hjulpet med til denne vor hurtige Hjemsendelse, hvis sidste Del, Togtet med Valkyrien, blev gennemført saa smukt, den danske Marine til Ære, min hjerteligste Tak!

I rumænsk Fangenskab.

Af **Jakob Petersen**, Mjolden.

Den 1. November 1915 blev jeg indkaldt som Soldat, jeg var dengang 42 Aar gammel. Jeg kom til at ligge i Slesvig, hvor vi skulde uddannes, ingen af os havde før været Soldat. Tjenesten var streng, syntes vi, og vi klagede os til hverandre. Vor Un-